

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Tijdvak 2
Woensdag 23 juni
9.00 – 12.00 uur

Vragenboekje

Voor dit examen zijn maximaal 93 punten te behalen; het examen bestaat uit 41 vragen. Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Vervolging medewerkers Albert Heijn: schandalig of begrijpelijk?

Zie tekst 1 en 2 uit het bronnenboekje.

De organisatie van de rechterlijke macht in Nederland kent verschillende soorten rechtbanken.

- 1p 1 Voor welke rechtbank stond zowel de AH-dief als de AH-medewerkers terecht? Licht je keuze toe van de door hen de gepleegde delicten.

De rechtbank heeft de AH-dief voor de tweede maal voor een zelfde delict een straf opgelegd. Strafoplegging beoogt een aantal doelen.

- 2p 2 Welke twee doelen zijn in het geval van de AH-dief met de eerdere strafoplegging kennelijk *niet* bereikt?

Zie voor de vragen 3 tot en met 7 tekst 3 uit het bronnenboekje.

Het besluit van het Openbaar Ministerie (OM) de twee winkelmedewerkers te vervolgen, wekte grote publieke verontwaardiging. Deels was deze verontwaardiging te begrijpen in het licht van het fatale gebeuren in Venlo, waar juist niemand van het publiek had ingegrepen (zie regels 23-28 in tekst 3). De kop van tekst 3 geeft uitdrukking aan het onbegrip over de keuze van het OM.

Het OM had in het geval van de AH-medewerkers kunnen afzien van vervolging op grond van het zogeheten opportuniteitsbeginsel.

Stel dat het OM de zaak van de AH-medewerkers om deze reden had geseponereerd.

- 4p 3 Wat wordt onder het *opportuniteitsbeginsel* verstaan?
Hoe had het OM het besluit tot seponeren kunnen motiveren?

De vraag wordt gesteld: “Waar ligt de grens tussen noodweer en eigen rechter spelen (regels 33-34 in tekst 3)?”

- 2p 4 Wat wordt er bedoeld met het begrip noodweer in het strafrecht?
1p 5 Geef een reden waarom burgers in het geval van een misdrijf niet voor eigen rechter mogen spelen.

De minister van Justitie en de minister van Binnenlandse Zaken hebben verschillende verantwoordelijkheden en bevoegdheden bij de aanpak van criminaliteit. In tekst 3 worden zij ter verantwoording geroepen in de Tweede Kamer.

- 2p 6 Waar is de minister van Justitie en waar is minister van Binnenlandse Zaken voor verantwoordelijk bij de aanpak van criminaliteit?

De VVD bij monde van het Tweede-Kamerlid Cornielje vindt dat minister Remkes duidelijkheid moet verschaffen: “Mensen moeten concreet weten wat wel en wat niet mag.” (regels 54-55).

- 1p 7 Welke voor de liberalen kenmerkende opvatting over criminaliteitsbestrijding herken je in onderstaande citaten? Kies uit A, B of C.
- A De nadruk bij criminaliteitsbestrijding moet liggen op preventie en op het verbeteren van de maatschappelijke omstandigheden van mensen.
  - B Het handhaven van rechtsregels is van groot belang. Eén van de kerntaken van de overheid is toe te zien op de naleving van wetten met inbegrip van opsporing en bestraffing van overtreders.
  - C Het maatschappelijk middenveld is bij uitstek geschikt voor het bijbrengen van een deugdelijk waarden- en normenbesef.

Zie voor de vragen 8 tot en met 12 tekst 4 uit het bronnenboekje.

In *De Telegraaf* van 30 oktober 2002 liet Prins Bernhard weten, het ‘schandalig’ te vinden dat de twee Amsterdamse winkelmedewerkers wegens mishandeling werden vervolgd. Hij vindt het fantastisch wat deze mensen gedaan hebben.

Op deze uitspraak volgden negatieve en positieve reacties. VVD-woordvoerder Cornielje zei: “Prins Bernhard vertolkt wat miljoenen mensen ook denken.” PvdA-woordvoerder Rehwinkel kon zich goed voorstellen dat prins Bernhard zijn hart heeft gelucht. “Maar het was beter geweest als de prins het oordeel van de rechter had afgewacht.”

Naar aanleiding van deze zaak vindt columniste Elsbeth Etty dat de rechterlijke onafhankelijkheid hier met voeten is getreden. Het is belangrijk dat de rechter zonder beïnvloeding van anderen tot een oordeel komt. Om tot een zuiver oordeel te komen, moet de rechter eerst een aantal vragen beantwoorden.

- 2p **8** Noem twee vragen die bepalend zijn voor het oordeel van de rechter over de strafbaarheid van het gedrag van de AH-medewerkers.

Etty zegt dat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is bedoeld als waarborg tegen politieke rechtspraak. We willen geen situatie waarin de rechter zich richt naar “de volkswil, de media, de regering, of leden van het Koninklijk Huis” (regels 1-7 in tekst 4). Het begrip onafhankelijke rechter verwijst naar de Trias Politica.

- 1p **9** Wat houdt de Trias Politica in?
1p **10** Waarom is de onafhankelijkheid van de rechter in het belang van de burger?

In haar column bekritiseert Etty ook de rol van de media (regels 18-33).

Het beeld dat veel mensen hebben van criminaliteit is generaliserend en stereotype te noemen. Deze beeldvorming is voor een deel te verklaren door de wijze waarop de massamedia over criminaliteit berichten.

- 2p **11** Geef twee voorbeelden hoe de berichtgeving van de massamedia bijdraagt aan het ontstaan van een generaliserend en stereotype beeld van criminaliteit bij het publiek.

“Samen met de rechterlijke onafhankelijkheid belandde deze week de ministeriële verantwoordelijkheid in de uitverkoop” (regels 8-10 in tekst 4).

- 2p **12** Wat wordt verstaan onder het begrip ‘ministeriële verantwoordelijkheid’ in deze situatie? En waarom wordt hieraan volgens de tekst geen recht gedaan?

In een hoofdcommentaar van 31 oktober 2002, stelt de hoofdredactie van het NRC Handelsblad dat het toch goed is dat het optreden van de winkelmedewerkers tegen de winkeldief aan de rechter wordt voorgelegd. Een uitspraak van de rechter geeft de toepassing van rechtsregels weer.

- 2p **13** Noem twee doelen van rechtsregels die worden gediend met een uitspraak van de rechter.

Zie voor de vragen 14 en 15 tekst 5 uit het bronnenboekje.

De heer Houterman, voorzitter van het Midden- en Kleinbedrijf Amsterdam, spreekt zich uit tegen het opleggen van *voorwaardelijke* gevangenisstraf, omdat het de draaideurcriminaliteit in stand zou houden. In plaats daarvan pleit hij voor het opleggen van een onvoorwaardelijke straf.

Er zijn verschillende theorieën voor de verklaring van criminaliteit te onderscheiden.

- 3p **14** Welke van de volgende theorieën ondersteunt de opvatting van Houterman? Licht je keuze toe.
A Etiketteringstheorie
B Aangeleerd-gedrag-theorie
C Anomietheorie

- 3p **15** Welke twee immateriële gevolgen van winkeldiefstal herken je in tekst 5? Geef ook drie materiële gevolgen voor winkeliers.

- 2p **16** Geef drie preventieve maatregelen die winkeliers zelf tegen winkeldiefstal kunnen nemen.

█ Opgave 2 Omroep politiek: een avondje Afrika?

Lees als inleiding op het onderwerp van deze opgave tekst 6 uit het bronnenboekje.

Massamedia hebben verschillende maatschappelijke functies die te onderscheiden zijn in de informerende (waaronder de controle- en agendafunctie), de socialiserende en de amuserende functie.

- 2p **17** Op welke twee functies van de massamedia willen de Samenwerkende Hulp Organisaties met hun campagne inspelen? Licht je keuze toe.

Uit de functie van Kees Dijk blijkt dat de publieke omroepen samenwerken.

De weigering van de gezamenlijke omroepen om een avondvullende tv-actie te houden, komt onder meer voort uit marktoverwegingen: “Het klinkt cru, maar een actie moet wel gemarket worden en er waren onvoldoende beelden.” (regels 20-22)

- 2p **18** Geef twee redenen waarom momenteel de publieke omroepen meer marktgericht denken en meer met elkaar samenwerken dan tien jaar geleden.

Uit de interviews blijkt, dat Kees Dijk en Roel van der Veen het succes van een tv-uitzending over Afrika verschillend taxeren. In beider taxaties speelt evenwel het referentiekader van het publiek zonder dit zo te formuleren een belangrijke rol.

- 2p **19** Leg uit wat het begrip referentiekader inhoudt.
2p **20** Leg met behulp van één van de twee genoemde interviews uit, hoe het referentiekader van het publiek het effect van een televisie-uitzending over Afrika beïnvloedt.

Een avondvullend programma moet ook veel nieuws over Afrika brengen. Uit de woorden van Kees Dijk blijkt, dat er bij de beslissing over het al dan niet brengen van een avondvullend programma over Afrika, rekening gehouden moet worden met de aandacht die de televisie moet schenken aan de verkiezingen van de Tweede Kamer en het mogelijk uitbreken van de oorlog in Irak.

Gezien de beperkte zendtijd, gaat aandacht voor het ene onderwerp ten koste van aandacht voor het andere onderwerp. Bij deze keuze spelen journalistieke selectiecriteria een rol.

- 3p **21** Leg aan de hand van drie selectiecriteria van nieuws uit, waarom ‘Irak’ en de ‘Tweede-Kamerverkiezingen’ voor Kees Dijk vóórgaan op ‘Afrika’. Gebruik in je antwoord (kort) gegevens uit de tekst.

Oud-minister Pronk klaagt erover dat hij de actualiteitenrubrieken niet zo vaak tegenkomt op zijn reizen in Afrika (regels 53-59). Nieuws over Afrika kan echter ook verkregen worden van internationale persbureaus. Het is echter een oude klacht dat deze persbureaus in het algemeen een beperkte rol spelen in een alomvattende nieuwsvoorziening over derdewereldlanden, in dit geval Afrika.

- 2p **22** Geef een reden waarom internationale persbureaus geen uitgebreid inhoudelijk nieuws brengen over Afrika.

In tekst 7 (regels 110-116) geeft professor Schuyt twee voorwaarden voor het slagen van een inzamelingsactie. Hieraan kan een avondvullend televisieprogramma een belangrijke bijdrage leveren. Er bestaan verschillende visies op de invloed van de massamedia: de injectienaaldtheorie, de theorie van de selectieve perceptie, het tweetrapsmodel en de cultivatietheorie.

- 3p **23** Welke visie op de invloed van massamedia komt naar voren als een televisieprogramma voldoet aan de tweede voorwaarde van professor Schuyt (“Ook belangrijk is dat ... dat je wel mee móet doen.” regels 112-116)?
Licht je antwoord toe.

De kwaliteit van een artikel in de krant is aan de hand van een aantal criteria te beoordelen. Die criteria kun je ook op het artikel in de VPRO-gids (tekst 7) toepassen.

- 2p **24** Geef voor elk van onderstaande uitspraken een argument:
A Het artikel is objectief.
B De journalistieke norm van hoor en wederhoor is toegepast.

Het dagelijkse nieuws in de krant en via de radio en de televisie is het resultaat van een selectieproces, waarin verschillende bronnen en personen die een functie hebben binnen de wereld van de massamedia een rol spelen. Je kunt spreken van het ‘filteren’ van nieuws. De meeste mensen die in tekst 7 aan het woord komen, spelen een rol bij ‘het maken van het nieuws’.

- 3p **25** Op welke manier spelen de personen Dijk, Henneman en Stekelenburg een rol bij het filteren van het nieuws? Ga uit van de in de tekst vermelde functie van elk van deze personen.

Terwijl de gezamenlijke avondvullende tv-actie niet van de grond kwam, besteedde de VPRO wel aandacht aan Afrika door het uitzenden van een documentaire en door het artikel in de VPRO-gids (tekst 7).

Deze aandacht past bij een omroep als de VPRO.

Hieronder staat de identiteit omschreven van drie omroepverenigingen. De fragmenten zijn ontleend aan de internetsites van de VPRO, de TROS en de KRO.

- 1p **26** ■ Welk van onderstaande omschrijvingen past bij de identiteit van de VPRO?
- A Gaat in zijn programma's in op de behoefte aan diepgang en spiritualiteit, die bij velen leeft. De behoefte om verder te kijken dan het hier en nu en nieuwe gevoels- en geloofservaringen op te doen. Wil mensen aan het denken zetten en houvast bieden.
  - B Richt zich op gewone mensen. Want dat zijn we allemaal. Dus maken we programma's die toegankelijk zijn en begrijpelijk. Hoort niet bij een geloof; niet bij een politieke stroming.
  - C Wil een toekomstgerichte, verkennende omroep zijn die ondogmatisch zoekt naar de diepere achtergrond van maatschappelijke ontwikkelingen. Bij voorrang aandacht schenkend aan vernieuwing op cultureel-, sociaal-, politiek- en levensbeschouwelijk terrein.

Opgave 3 Massamedia en de overheid

Volgens tekst 7 is in de coördinatiecommissie Publieke Omroep "in gezamenlijk overleg besloten" om geen avondvullend programma over Afrika te brengen.

In *NRC Handelsblad* van 17 juni 2003, constateert EO-directeur Henk Hagoort een jarenlange tendens in Hilversum "om journalistiek meer samen te werken." Hij zet zich af tegen verdere inhoudelijke samenwerking tussen publieke omroepen: "dat heeft geleid tot verschraling van het aanbod."

De samenwerking tussen publieke omroepen wordt door het kabinet vanuit financiële motieven juist gestimuleerd. Daarmee lijkt het kabinet zelf een van de eisen die het in de Mediawet aan de publieke omroepen stelt, te ondergraven: namelijk de eis dat publieke omroepen een eigen identiteit hebben en dat de omroepen zich ten doel stellen in hun programma's een maatschappelijke (culturele, godsdienstige, geestelijke) stroming te vertegenwoordigen.

- 4p **27** □ Welke twee uitgangspunten van het mediabeleid lagen aan deze eisen in de Mediawet ten grondslag?
Leg uit dat deze uitgangspunten door bovengenoemde samenwerking onder druk kunnen komen te staan.

Bestudeer tabel 1.

In tabel 1 zijn gegevens opgenomen van de marktaandeelen van dagbladondernemingen over de periode 1997-2002.

- 2p **28** □ Toon aan de hand van tabel 1 aan dat er in Nederland sprake is van persconcentratie. Ga in je antwoord uit van een definitie van persconcentratie.

In *de Gelderlander* van 22 februari 2003 stelt de Nijmeegse hoogleraar Bardeel dat de overheid meer oog moet hebben voor het belang van een onafhankelijke en competente journalistiek.

Over het overheidsbeleid ten aanzien van de pers is hij kritisch. Hij zegt:

"Is de krant nog wel een massamedium? Kijkend naar het actuele mediabeleid moet geconstateerd worden dat de pers in serieuze problemen zit. Lezers - vooral jongeren en nieuwe Nederlanders - lopen weg, naar televisie en internet. Over enige tijd heeft Nederland wellicht nog maar één landelijke populaire krant, De Telegraaf, en twee bladen voor hogeropgeleiden, NRC Handelsblad en de Volkskrant. De huidige belangstelling voor dagbladen is te beperkt."

- 2p **29** □ Leg uit hoe de overheid kan helpen bij het instandhouden van een pluriform aanbod van kranten.

Opgave 4 2002: een bewogen jaar in de Nederlandse politiek

De uitslag van de Tweede-Kamerverkiezingen van mei 2002 gaf een ware politieke aardverschuiving te zien. De regeringspartijen PvdA, VVD en D66 leden forse nederlagen. De zeer ruime overwinning van de nieuwe partij LPF (hun leider Fortuyn was een week tevoren vermoord) en de winst van het CDA veranderden de samenstelling van de Tweede Kamer danig. Het nieuwe kabinet van CDA-LPF-VVD was geen lang leven beschoren. Reeds na enkele maanden viel het kabinet als gevolg van interne conflicten tussen twee LPF-ministers. Ook de verhouding met de Tweede Kamer was tamelijk conflictueus, met name LPF-minister Nawijn lag herhaaldelijk onder vuur.

De Kamer werd al snel ontbonden en de vroegtijdige, voor januari 2003 uitgeschreven verkiezingen, veranderden de politieke verhoudingen opnieuw grondig. Op grond van deze verkiezingsuitslag telde de nieuw aangetreden Kamer maar liefst 55 nieuwelingen.

Bestudeer eerst tabel 2 uit het bronnenboekje.

Tabel 2 toont het verloop van de zetelverdeling van de verschillende partijen na drie Tweede-Kamerverkiezingen. Een meerpartijensysteem is een kenmerkend gevolg van ons kiesstelsel. De drie in de tabel gepresenteerde zetelverdelingen leidden tot drie verschillende coalitiekabinetten. Coalitievorming tussen partijen is een kenmerkend gevolg van ons kiesstelsel.

- 2p **30** Leg aan de hand van gegevens van tabel 2 uit, dat ons kiesstelsel een kiesstelsel is van evenredige vertegenwoordiging.
- 3p **31** Leg uit waarom in een parlementaire democratie met een districtensysteem zoals in het Verenigd Koninkrijk meestal *geen* coalitievorming nodig is. Betrek in je antwoord de werking van het districtensysteem.

De verkiezingsuitslag van januari 2003 liet een herstel van de traditionele politieke verhoudingen zien. Nederland zou zich weer kenmerken door een bestaan van drie grote politieke stromingen: het driestromenland.

- 6p **32** Welke drie stromingen zijn kenmerkend voor de Nederlandse politieke verhoudingen? Geef van elke stroming twee voorbeelden van een politieke partij uit tabel 2.

Lees tekst 8 uit het bronnenboekje voor de vragen 33 en 34.

Het parlement heeft twee taken. Eén daarvan is de controlerende taak. Tweede Kamer en Eerste Kamer hebben elk een aantal rechten om deze taak uit te voeren.

- 1p **33** Met een beroep op welk recht kan de Tweede Kamer een spoeddebat met de regering eisen?
- A budgetrecht
  - B recht van enquête
  - C recht van interpellatie
  - D vragenrecht

Heel gevoelig ligt volgens enkele Kamerleden de aanpak van het probleem van reeds lang in Nederland verblijvende asielzoekers met het oog op de reacties in de samenleving.

- 1p **34** Tot welke fase van de politieke besluitvorming volgens het *systeemmodel* zijn de reacties van Vluchtelingenwerk en de betreffende groep asielzoekers te rekenen?

Bekijk foto 1 en lees tekst 9.

Jongeren onder de 18 jaar hebben nog geen stemrecht, maar kunnen wel aan politiek doen zoals blijkt uit foto 1 en tekst 9.

In de Grondwet staan enkele klassieke grondrechten die de wettelijke basis vormen voor politieke participatie.

- 2p **35** Welke twee grondrechten geven het recht om te demonstreren?

Voor de kinderen van de basisschool De Okkernoot betekent deze demonstratie mogelijk het zetten van hun eerste stappen in de politiek. Geldt voor hen het gezegde “Jong geleerd, oud gedaan?” In elk geval is een aantal redenen te noemen waarom het wenselijk is dat mensen deelnemen aan de politiek.

2p **36** Geef twee redenen waarom het wenselijk is dat burgers politiek actief zijn.

In de teksten 8 en 9 speelt de organisatie VluchtelingenWerk Nederland (VWN) een rol. Tekst 10 geeft wat meer informatie over deze organisatie.

VWN is een belangenorganisatie, die politieke invloed probeert uit te oefenen.

4p **37** Welke twee (andere) kenmerken van een belangenorganisatie herken je in tekst 10? Licht elk kenmerk toe.

VWN oefent druk uit op het vluchtelingenbeleid van de Nederlandse regering. Zij kan dit beleid soms met succes beïnvloeden door gebruik te maken van een aantal machtsbronnen.

2p **38** Welke twee machtsbronnen van VluchtelingenWerk Nederland herken je in de teksten 8 tot en met 10?

Lees tekst 11 voor de vragen 39 tot en met 41.

Politicooloog Van den Berg maakt zich zorgen over het grote aantal nieuwelingen in de Tweede Kamer, die het vak van parlementariër nog niet voldoende in de vingers zouden hebben. Een Tweede Kamer die veel nieuwelingen telt, kan wellicht minder goed tegenspel bieden aan het kabinet. De leden van het kabinet worden ondersteund door ambtenaren. Ambtenaren hebben specialistische kennis en ervaring.

4p **39** Welke twee hoofdtaken hebben ambtenaren?

Leg voor beide hoofdtaken uit, hoe specialistische kennis en ervaring van de ambtenaren een minister kunnen helpen tegenover het parlement. Ga in je uitleg uit van de wetgevende en controlerende taak van het parlement.

De voorzitter van de Tweede Kamer Weisglas wijst er op dat hij geen invloed kan uitoefenen op de samenstelling van de kandidatenlijsten van de politieke partijen.

1p **40** Op welke functie van een politieke partij heeft zijn opmerking betrekking?

De media spelen een belangrijke rol in het proces van politieke besluitvorming. Zij zijn dus ook belangrijk voor nieuwe Tweede-Kamerleden. Niet voor niets besteedt Tweede-Kamerlid Van de Camp in zijn ‘cursus’ voor nieuwe CDA-kamerleden aandacht aan de media. Hij stelt dan: “Als politicus moet je wel beseffen dat het belang van de pers niet het jouwe hoeft te zijn.” (regels 78-80)

4p **41** Met welke (kritische) rol van journalisten kunnen Kamerleden worden geconfronteerd? Geef in je antwoord twee functies van massamedia. Licht elke functie toe.

Einde